

altså hævdes at kunne formuleres uafhængigt af arbejdsværdilæren, som jo er afskrevet), teorien om teknologisk forandring, dele af klasseteori (forstået som analyser af betingelser for kollektiv bevidsthed og handlen) og dele af ideologiteorien. I mange tilfælde er det kraften i analyser af samspil og modsætninger mellem individuelt rationelle handlinger og resultater heraf på det aggregerede niveau, der er den energikilde, der i Elsters bearbejdning skaber livskraften.

Elsters statusopgørelse har fremkaldt talrige energiske modangreb fra ortodokse marxister. Det mest interessante er imidlertid efter min opfattelse ikke dødsattesterne – jeg tror, at de efterladte under alle omstændigheder må opgive genoplivningsforsøgene i de fleste af tilfældene, uanset om man anerkender Elsters diagnosteknik eller ej. Langt mere perspektivrigt er det at se på de elementer, der er i live. Det opsigtsvækkende består jo her i, at det er helt nye perspektiver, der åbner sig, hvis det er rigtigt, at alle disse temaer og teser fra marxismen faktisk er robuste over for kritiske analyser, foretaget ud fra positioner, som vel langt de fleste hidtil har opfattet som fundamentalt antagonistiske i forhold til marxismen.

Som nævnt mener jeg, der er store uløste problemer knyttet til metodeindividualismen; ligeledes er jeg overbevist om, at der er alvorlige svagheder ved det rationalitets- og handlingsbegreb, Elster arbejder med, og som er overtaget fra neoklassisk økonomi og rational choice teori. Men det forrykker ikke, at det er yderst interessante perspektiver, der rulles op i bogen, som iøvrigt er velskrevet og godt oversat af Thomas Krogh.

Heine Andersen
Center for Uddannelsesforskning
Handelshøjskolen i København

Ruth Nielsen, *EF-arbejdsret*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1989, 227 s.

Som det fremgår af tidligere anmeldelser i *Politica*, udkommer der for øjeblikket et væld af bøger om EF og det indre marked. Bøger, der ofte er mere generelle i indhold og ofte med det formål at vurdere, hvilke konsekvenser gennemførelsen af det indre marked vil få for en række udvalgte områder.

Når det kan være vanskeligt at præsentere en sikker og uddybende analyse har det blandt andet sammenhæng med, at en lang række af de politiske beslutninger, der skal træffes for at virkeliggøre målsætningerne om det indre marked, endnu ikke er truffet.

På nogle områder er harmoniseringen imidlertid ved at være en realitet. Her kan blandt andet nævnes den såkaldte sociale dimension, der i realiteten er et spørgsmål om arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder for EF-borgere. Her oplever man en proces i fuld gang. Dels på grund af politiske beslutninger og dels på grund af en lang række kendelser afsagt af EF-domstolen.

altså hævdes at kunne formuleres uafhængigt af arbejdsværdilæren, som jo er afskrevet), teorien om teknologisk forandring, dele af klasseteori (forstået som analyser af betingelser for kollektiv bevidsthed og handlen) og dele af ideologiteorien. I mange tilfælde er det kraften i analyser af samspil og modsætninger mellem individuelt rationelle handlinger og resultater heraf på det aggregerede niveau, der er den energikilde, der i Elsters bearbejdning skaber livskraften.

Elsters statusopgørelse har fremkaldt talrige energiske modangreb fra ortodokse marxister. Det mest interessante er imidlertid efter min opfattelse ikke dødsattesterne – jeg tror, at de efterladte under alle omstændigheder må opgive genoplivningsforsøgene i de fleste af tilfældene, uanset om man anerkender Elsters diagnosteknik eller ej. Langt mere perspektivrigt er det at se på de elementer, der er i live. Det opsigtsvækkende består jo her i, at det er helt nye perspektiver, der åbner sig, hvis det er rigtigt, at alle disse temaer og teser fra marxismen faktisk er robuste over for kritiske analyser, foretaget ud fra positioner, som vel langt de fleste hidtil har opfattet som fundamentalt antagonistiske i forhold til marxismen.

Som nævnt mener jeg, der er store uløste problemer knyttet til metodeindividualismen; ligeledes er jeg overbevist om, at der er alvorlige svagheder ved det rationalitets- og handlingsbegreb, Elster arbejder med, og som er overtaget fra neoklassisk økonomi og rational choice teori. Men det forrykker ikke, at det er yderst interessante perspektiver, der rulles op i bogen, som iøvrigt er velskrevet og godt oversat af Thomas Krogh.

Heine Andersen
Center for Uddannelsesforskning
Handelshøjskolen i København

Ruth Nielsen, *EF-arbejdsret*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1989, 227 s.

Som det fremgår af tidligere anmeldelser i *Politica*, udkommer der for øjeblikket et væld af bøger om EF og det indre marked. Bøger, der ofte er mere generelle i indhold og ofte med det formål at vurdere, hvilke konsekvenser gennemførelsen af det indre marked vil få for en række udvalgte områder.

Når det kan være vanskeligt at præsentere en sikker og uddybende analyse har det blandt andet sammenhæng med, at en lang række af de politiske beslutninger, der skal træffes for at virkeliggøre målsætningerne om det indre marked, endnu ikke er truffet.

På nogle områder er harmoniseringen imidlertid ved at være en realitet. Her kan blandt andet nævnes den såkaldte sociale dimension, der i realiteten er et spørgsmål om arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder for EF-borgere. Her oplever man en proces i fuld gang. Dels på grund af politiske beslutninger og dels på grund af en lang række kendelser afsagt af EF-domstolen.

EF-kommissionen vedtog i september 1989 et forslag til fællesskabspagt på det sociale område, og såfremt stats- og regeringscheferne følger forslaget, må det forventes, at den igangværende proces vil gå endnu stærkere.

Ruth Nielsen har i sin bog om EF-arbejdsret (måske ikke den mest dækkende titel, eftersom bogen dækker bredere end den traditionelle opfattelse af, hvad der er arbejdsrettens indhold) sammenholdt danske retsregler, retssystemer og overenskomstmæssige spilleregler med de tilsvarende EF-arbejdsretsregler.

Den nedbrydning af grænserne, der er et af formålene med det indre marked, har medført en markant interesse i fagbevægelsen for konsekvenserne med hensyn til danske overenskomster, arbejdstid og lønforhold. For eksempel er det LO's holdning, at der på alle relevante/vitale områder skal indføres minimumsbestemmelser. Man har således en situation, hvor såvel EF som den danske fagbevægelse har de samme interesser. EF ud fra ønsket om at bruge arbejdsretten som et middel til at realisere EF's grundlæggende målsætninger. Fagbevægelsen, primært i de rige lande, frygter derimod, at det indre marked med øget bevægelighed for blandt andet arbejdsgivere kan medføre en risiko for konkurrenceforvridning, også kaldet social dumpning.

EØF-traktaten er imidlertid, som fremhævet af Ruth Nielsen, såvel generel som specifik med hensyn til bestemmelser om arbejdsmarkedet. Harmoniseringen af arbejdsretten sker således med hjemmel i forskellige bestemmelser i traktaten, med hver deres beslutningsregler. Harmoniseringen er som følge heraf primært sket punktvis.

Indtil 1970 skete der meget lidt i EF på det arbejdsretlige område. Fra 1972-80 tog udviklingen fart, blandt andet påvirket af en række domstolsafgørelser. Og ikke mindst fordi de nye lande, der indtrådte i EF i 1973, medbragte en endnu større grad af forskellighed i det arbejdsretlige system og dermed også øget behov for tilpasninger. Med vedtagelsen af den europæiske fællesakt er opprioriteringen blevet endnu mere markant. Internationaliseringsprocessen, der er indeholdt i fællesakten, bevirker som ovenfor nævnt, at tilpasningen bliver en nødvendig følgeslutning.

Ruth Nielsen forsøger at vise skæringspunkter mellem EF-ret og dansk ret. De områder, der belyses er: Udviklingslinjer, retskilder, grundrettigheder, arbejdskraftens frie bevægelighed, international privatret, ligestilling og tryghed i ansættelsen. Det skal her bemærkes at når man taler om lønmodtagernes »beskyttelsesregler«, er man i Danmark på en række områder ikke på samme niveau som andre europæiske lande, for eksempel vedrørende opsigelsesvarsler.

Men at der sker hurtige ændringer, samt at der er tale om en dynamisk proces, viser for eksempel forfatterens diskussion af, om faglig voldgift er en retlig instans i henhold til EF-reglerne. Efter bogens udgivelse har EF-domstolen afsagt kendelse i »Danfos-sagen« og bekræftet, at svaret herpå er positivt.

Under de anførte hovedafsnit inddrager Ruth Nielsen en lang række delemler. Emner, der belyses meget kortfattet, men med udførlige kildehenvisninger, primært til domstolsafgørelser. Med bogens meget kortfattede enkeltafsnit kan det være vanskeligt at få et samlet overblik over alle arbejdsretlige problemstillinger. Det gør til gengæld bogen mere egnet som opslagsbog, hvor man samtidig får an

givet de primære kilder, der vil være nødvendige for et uddybende studium. Hvis bogens målsætning er, at den skal anvendes af arbejdsretlige praktikere, kan de mange kildehenvisninger dog virke overvældende.

For en række kilders vedkommende har forfatteren foretaget en kort forklaring og fortolkning af indholdet med henblik på en tydeliggørelse af de ofte lidt komplicerede domme, som EF-domstolen afsiger.

Iøvrigt fremgår det med al tydelighed, hvilken markant rolle EF-domstolen spiller i relation til virkeliggørelse af traktatens bestemmelser om social- og arbejdsmarkedsforhold.

Bogens styrke er også, at der er tale om den første danske fremstilling af EF-arbejdsretten og dens konsekvenser for dansk ret. Og udgivelsestidspunktet kan næppe være mere optimalt. Til gengæld er der stadig så mange uafklarede problemstillinger og endnu ikke gennemførte intentioner, at det må forudses, at der meget snart vil være behov for en revideret og ajourført udgave.

Det ville herudover være ønskeligt, at nogen påtog sig den løbende opgave at udgive og fortolke de mange EF domme, der efterhånden afsiges på det arbejdsretlige område.

Erik Ravn
Randers Kommune

Johan P. Olsen (ed.), *Petroleum og politikk. Det repræsentative demokratis møte med oljealderen*, Bergen: Tano, 1989, 254 s.

Som det fremgår af undertitlen handler denne bog nok så meget om det repræsentative demokratis virkemåde i Norge som om oliepolitik. Man kan sige, at studiet af det repræsentative demokrati her tidsmæssigt og emnemæssigt er begrænset til den såkaldte »oliealder«. Der fokuseres på perioden fra 1962, hvor den første oliekoncession blev indsendt til de norske myndigheder, og frem til i dag, hvor Norge er den næststørste olieproducent og den største nettoeksportør af olie i Vesteuropa.

Analysen sigter mod at belyse styringsforholdet mellem politiske (hovedsageligt folkevalgte) institutioner og olievirksomheden. De to gennemgående spørgsmål, der søges besvaret er: 1) i hvilken grad har folkevalgte organer været styrende for olievirksomheden og 2) i hvilken udstrækning har der været tale om olievirksomhedens egendynamik og olievirksomhedens tilbagevirkning på de politiske institutioner. I hvilken retning har styringen været stærkest? Afhængigt af udfaldet taler man om »politisk styring« eller om »petrolisering«. (Petroleum er det norske ord for kulbrinter eller i daglig tale: olie og naturgas).

Der opstilles indledningsvis seks kriterier eller mål for folkestyre. Ud fra disse kriterier disponeres analysen, idet man siger, at folkevalgte organer har været styrende for olievirksomheden i det omfang, de folkevalgte har været i stand til: 1) at formulere og prioritere mål for olievirksomheden, 2) at skaffe sig indsigt og et